

ليکونکي : د کريډل پوځي خبريال.
منبع اود خپريدو نيټه : کريډل «2025-05-12» .
ژباړونکي : پوهندوی دوکتور سيدحسام «مل» .

هند او پاکستان سره ښکر په ښکر دی چا وگټله او ولې؟

India and Pakistan lock horns: Who won and why?

د دوهمې نړیوالې جګړې راهیسې په تر ټولو لویه هوايي جګړه کې، دوه اتومي وسله وال سیالان د شخړې او مخنیوي پولې ازمويي - د ځینو حیرانونکو حیرانتیاوو سره.

In the biggest aerial dogfight since World War II, two nuclear-armed rivals test the boundaries of conflict and deterrence – with some jaw-dropping surprises in the mix.

Photo Credit: The Cradle

هند او پاکستان له یوې اونی څخه زیات وخت راهیسې په کشمیر کې د کنټرول کرښې (LoC) په اوږدو کې ډزې کوي، چې د نړۍ یو له خورا بې ثباته پوځي شخړو څخه بیا راژوندی کوي. وروستی زیاتوالی د تخریب د متقابل تورونو وروسته راځي.

نوی پيلي ادعا کوي چې په کشمیر کې په یوه مخکیني برید کې ښکیل وسله وال د اسلام آباد لخوا روزل شوي او وسله وال شوي وو. پاکستان په بدل کې، هند تورنوي چې د ټول کشمیر د نیولو لپاره پراختیا غوښتونکي ارمانونه لري.

پداسې حال کې چې دا ډول سیاسي دریځ پیژندل شوی، د جگړې د دې پړاو پوځي شکلونه داسې ندي. په عصري دوره کې د لومړي ځل لپاره، دوه نږدې مساوي ځواکونه، په ځانګړې توګه په هوايي ځواک کې، په خلاصه جګړه کې ښکیل شوي دي.

داجګړه د اوکراین دجنگ جګړې سره پرتله کول ګمراه کونکي دي: اټومي وسله وال روسیه روښانه نظامي برتري لري او کولی شي د خپلې ټولنې ډیره برخه د جګړې له پایلو څخه جلا کړي. برعکس، هند او پاکستان دواړه پرمختللي هوايي ځواکونه لري او اټومي وسلې لري، په ډیرې دودیزو برخو کې د ټیکنالوژیکي مساوات سره. پایله د لوړ خطرونو بندښت دی، یو له ناورین څخه لري.

په نښتو کې لیکل شوی تاریخ

په ۱۹۴۷ کال کې د دوی د ویشلو راهیسې، هند او پاکستان څو جګړې کړې او په بې شمیره نښتو کې ښکیل شوي دي. د دوی د جوړیدو په کال کې پاکستان د ویشلو وروسته ګډوډۍ څخه ګټه پورته کړه ترڅو قبايلي ملیشې مسلمان اکثریت کشمیر ته واستوي، چې بیا د هندو مها راجا لخوا اداره کېده. د ۱۹۶۵ کال جګړه ورته کیسه تعقیب کړه - او په ورته ډول پای ته ورسیده. که څه هم پاکستان د ځمکنیو زیانونو څخه ډډه وکړه، خو د جګړې له څرګندو ماتې سره مخ شو.

د ۱۹۷۱ کال د بنگله دیش د آزادۍ جګړه د اسلام آباد ترټولو ویجاړونکې زیان په نښه کړ. د پاکستان سمندري ځواک ویجاړ شو، له «90000» څخه ډیر سرتیري ونیول شول، او ختیځ پاکستان دخپلواک بنگله دیش جوړولو لپاره جلا شو. د ۱۹۹۹ کال د کارګیل شخړه چې محدوده ساحه یې درلوده - بیا د کنټرول لاین په اوږدو کې پای ته ورسیده. د پاکستان د لومړنیو لاسته راوړنو سره سره، دوی د متحده ایالاتو د فشار لاندې وتلو ته اړ شول. په ۲۰۰۱-۲۰۰۲ کې یو بل لوی کړکېچ رامنځته شو.

یوه بیلګه روښانه ده: داجګړې په پیژندل شوي ځمکه پیل او پای ته رسیږي، مګر پاکستان هر ځل کمیري. ډیموګرافیک، پوځي زیرمې، اقتصادي ظرفیت، او جغرافیه ټول د هند په ګټه وزن لري.

په مهمه توگه، د اسلام آباد د ۱۹۹۸ کال اتومي ازموینه د هغه ډول ستراتیژیک توازن په رامینځته کولو کې پاتې راغله چې د سړې جګړې مخنیوي یو وخت رامینځته کړی و. پرځای یې، دواړه هیوادونه په یوه خطرناک "څر زون" کې میشت شوي دي چې لږ، تیز تبادلي د اتومي کرښې څخه تیریدو څخه مخنیوی کوي، مګر په خطرناک ډول نږدې کیږي.

یو ناڅرګند توازن

هند تقریباً په هره کټګورۍ کې له پوځي برتري څخه برخمن دی - د هارډویر او سرتیرو شمیر څخه تر کورني دفاعي تولید پورې. نفوس یې د پاکستان د ۲۴۵ ملیون په پرتله ۱/۴۲ ملیارد دی.

د دې هیواد یعنی د هند جی دی پی (GDP) ۱۱ ځله لوی دی. دا توپیرونه د وسلو لوړ تدارک او ډیر بالغ وسلو تولید ته اجازه ورکوي. هند د پاکستان په پرتله د فعالو او ریزرو سرتیرو شمیر دوه چنده ډیر ځای په ځای کوي.

د دې تشې د ډکولو لپاره، پاکستان په خپل اتومي مخنیوي باندې ډیر تکیه کوي او په هوا کې ډېر ابرې ساتلو باندې تمرکز کوي. پداسې حال کې چې هند د ټولو وسلو سیستمونو دوه چنده او ۱۰ ځله ډیر زغره وال موټرونه لري، حاشیه په هوایی ځواک کې کمه ده.

دا کومه تصادفي خبره نه ده: اسلام آباد د هوایی ځواک وړتیاو ته لومړیتوب ورکړی، په کیفیت لرونکو الوتکو، رادار سیستمونو او د پیلوټانو روزنې کې پانگونه کړي.

په اسمان کې د سپو جګړه: د دوی هوایی ځواکونه څنګه راټولېږي

د هند بیړۍ کې فرانسوي رافیل جیټ الوتکې شا ملی دي چې د AESA رادارونو سره سمبال دي، کوم چې پټ، غوره هدف تعقیب، او د جام کولو مقاومت وړاندې کوي. دا د 300 څخه ډیر روسي Su-30s او MiG-29s هم چلوي، چې ځواکمن او د چلولو وړ دي مګر د زرو PESA رادار سیستمونو لخوا خنډ شوي چې د اوږد واټن بنکیلتیا محدودوي.

ځینې هندي MiG-21s او Mirage-2000s په خدمت کې پاتې دي، که څه هم د تقاعد لپاره ټاکل شوي دي. په مهمه توګه، هند د روسیې A-50 AWACS الوتکې هم الوتنې کوي چې د اسرائیلو ELM-2090 رادارونو سره لوړ شوي، چې دا توان ورکوي چې د 400-450 کیلومتره (کیلومتره) کې غیر پټ جنګیالي کشف کړي، د معیاري جنګي الوتکو دوه چنده ډیر.

پاکستان د چینایي جوړ شوي JF-17s او J-10Cs سره مقابله کوي. که څه هم ارزانه دي، دا صادراتي ماډلونه د AESA رادارونه بسته کوي او د PL-15 BVR توغندي د 150-200 کیلومتره اټکل شوي رینج سره یزې کوي، دوی د پیری هندي جنګي جټ

الوتکو سره مساوي يا مخکې ځای په ځای کوي. پاکستان هم د هند د MiG-29 الوتکو په پرتله میراثي F-16 الوتکي الوتنې کوي، او د سویډني Saab 2000 Erieye AWACS کاروي، چې د هند په پرتله یو څه لږ وړتیا لري مګر بیا هم اغیزمن دي.

د دوهمې نړیوالې جګړې راهیسې ترټولو لویه هوایي نښته

د شخړې دا پړاو په لویه کچه د هوایي ښکیلتیاو له امله رامینځته شوی، محدود ځمکنی حرکت او توپخانې، او کامیکازيرون بریدونه - د هند په لوري اسرائيلي هارپس، د پاکستان لپاره د ترکیې بایرکټارونه.

د می په 8-9، پاکستان د راپورونو له مخې پنځه هندي جیټ الوتکې وغورځولې، په شمول د دریو رافیلونو، او وروسته یې اعلان وکړ چې شپږ جیټ الوتکې یې غورځولي دي - د دوهمې نړیوالې جګړې راهیسې ترټولو لویه جګړه. هغه څه چې څرګند وو هغه د نسبي نظامي مساوات په چاپیریال کې د لیدڅخه هاخوا توغندیو ډله ایز ځای پر ځای کول وو.

نیویارک تایمز (NYT) راپور ورکړ چې لږترلږه دوه هندي جیټ الوتکې غورځول شوي دي. د هند په خاوره کې موندل شوي کثافات لږترلږه څلور الوتکې له لاسه ورکولو تاییدوي: درې رافیلونه، یو MiG-29، او یو Su-30. د چینایي PL-15 توغندیو پاتې شوني ښیي چې دوی د پاکستان د JF-17s یا J-10Cs لخوا توغول شوي دي.

د فرانسې د استخباراتو یوه لوړ پوړي چارواکي، چې له CNN سره یې خبرې کولې، د لږترلږه یوې رافیل له لاسه ورکولو تایید وکړ، چې دا په نړیواله کچه د دې پرمختللي جنګي جیټ الوتکې لومړۍ جنګي ضایعه ده.

د هند لومړنیو بریدونو د رافیل څخه توغول شوي فرانسوي SCALP/Storm Shadow کروز توغندي کارولي، چې دې جنګي الوتکو ته یې د پاکستان هوایي حریم ته نږدې سفر کولو ته اړتیا درلوده. د تایید شوي پاکستانی زیانونو نشتوالی پدې معنی دی چې د دوی الوتکې د دوستانه خاورې دننه ژورې پاتې دي، په احتمالي توګه د رادار خاموش الوتنه کوي یا د پوښښ لپاره غرنۍ سیمې کاروي.

پاکستاني AWACS ممکن جنګي الوتکو ته د هدف ګرځولو معلومات ورکړي وي، چې توغندیو ته یې د رادار کشف پرته توغولو ته اجازه ورکړې وي. په وروستي چلند کې، د PL-15 د بورډ رادار به نیولی وي، چې توغندی په خپلواکه توګه لارښوونه کوي. د پام وړ، دا ځل - د تیرو جګړو برعکس - داسې ښکاري چې پاکستان د خپل دودیز غوره مخالف په وړاندې سر راپورته کړی، "د هند د هوایي ځواک کمزورتیاوې څرګندوي."

تېره اونۍ، د پاکستان مرستیال صدراعظم اسحاق ڈار، ملي شورا ته د وينا پر مهال وويل، "زموږ هوايي ځواک ملت ته وياړورکړی دی،" او يادونه يې وکړه چې "ډېر مشهور رافیل جيت الوتکې په بده توگه ناکامې شوې، او هندي پيلوتان په بشپړ ډول بې کفايته ثابت شول."

له بریا پرته زیاتوالی

هند د پاکستان په پوځي هوايي ډلو باندې د بریدونو سره ځواب ورکړ. د سپوږمکۍ انځورونه د کنټرول مرکزونو، رن وی، رادارتا سیساتو، او د سختو الوتکو د پناه ځایونو ته زیان ښیي - مگر د الوتکو هیڅ تایید شوی زیان نه دی. پاکستان د هند په هوايي ډلو او وسلو ډیپوگانو باندې ځوابي ډزې وکړې. هغه ادعاوې چې اسلام آباد د هند S-400 سیستمونه ویجاړ کړي دي تایید شوي ندي.

هند د اسرایلو په هاروپ پروتونو او برهموس کروژ توغندیو تکیه کړې ده - سپر سونیک، سمندري او ځمکنی برید وسلې چې د روسیې د یخونت سیستم څخه اخیستل شوي. دا د مخنیوي لپاره ستونزمن دي او خورا دقیق دي. په عین حال کې، پاکستان د لنډ واټن بالستیک توغندي لکه قتاح (۱۵۰ کیلومتره واټن) او حتف (۷۰ کیلومتره)، او همدارنګه د ترکیې بایرکتار پروتونه توغولي دي.

د هند ستراتیژیک دریځ په خپل کولډ ستارټ نظریه (CSD) کې پاتې دی، چې د اتومي غچ اخیستنې پرته د پاکستان د ننه د چټکو، دودیزو بریدونو اجازه ورکولو لپاره ډیزاین شوی. CSD د مدغم جنګي ډلو تصور کوي چې د 48-72 ساعتونو د ننه بریدونه پیل کړي، نظامي - نه ملکي - اهداف په نښه کړي. په ځواب کې، پاکستان د نصر/ها تف تاکتیکي اتومي وسلې ځای پر ځای کړې ترڅو د دې ډول بریدونو مخه ونیسي.

د تاوتریخوالي په څنډه کې

دواړه حکومتونه د زیاتیدونکي داخلي فشار سره مخ دي چې د زیاتوالي لامل شي. په هند کې، د لومړي وزیر نریندرا مودي اداره د سخت دریځه هندو ملتپالنې پر بنسټ ولاړه ده، چې د شاتګ لپاره لږ ځای پرېږدي. په پاکستان کې، پوځ غالب سیاسي ځواک پاتې دی او ممکن په 2022 کې د لومړي وزیر عمران خان له گوښه کیدو وروسته د اقتصادي ګډوډۍ او کودتا وروسته بې ثباتۍ په منځ کې د تاوتریخوالي د سیاسي ژوند لیکې په توګه وګوري.

که څه هم اوريدن په رسمي ډول اعلان شوی، دواړو د یکشنبې په ورځ یو بل د اوربند د سرغړونې تورن کړ، دا وړاندیز کوي چې د تبايت فار تبايت دوره ممکن د پریکړې کونکي انعطاف نقطې ته رسیدو دمخه د اوږدې مودې لپاره وغځيږي. د تاوتریخوالي لاره پکه ده، په ځانګړي توګه ځکه چې دواړه خواوې اتومي وسله وال دي.

د پاکستان د اټومي وسلو د پراختيا په اړه نظر په قصدي ډول مبهم پاتې دی، چې د لومړي استعمال لپاره يې حدونه روښانه نه دي. د ستراتيژيکو ځايونو په نښه کولو يا ژور يرغل پيل کولو لپاره د هند هر ډول هڅه کولی شي يو چټک او غير متوقع غبرگون رامینځته کړي. د پاکستان د جغرافيايي ژوروالي نشتوالی دهغي دزيان مننې احساس زياتوي.

اسانه بريانه شته - حتی د اټومي جگړې پرته

دواړه پوځونه قوي دي. هند په کاغذ باندې برلاسی لري، مگر د چین سره د پاکستان پوله معادله پېچلې کوي. بیجینگ هیڅ لیوالتیا نلري چې هند په کشمیر واکمن شي یا د چین - پاکستان اقتصادي دهلیز (CPEC) مات کړي، کوم چې د بیجینگ د هوښیار، څو براعظمي بیلټ او سرک نوښت (BRI) کې یو مهم شریان جوړوي. که هند هڅه وکړي چې ټول کشمیر ونیسي یا د چین ځمکنۍ لاسرسی بند کړي، د چین مداخله خورا احتمال لري.

حتی د دریمې ډلې د ښکیلتیا پرته، په بشپړ پیمانه جگړه به ویجاړونکې وي. هیڅ اړخ احتمال نلري چې پریکړه کونکي ځمکنۍ لاسته راوړنې ترلاسه کړي. انساني او مالي زیان به د نړیوالو جگړو سره سیالي وکړي. او د دواړو هیوادونو سره چې د نازک سیاسي جوړښتونو لخوا اداره کیږي، هیڅ یو نشي کولی په اوږدمهاله دودیزه شخړه کې دا ډول زیانونه جذب کړي.

په نهایت کې، خطر یوازې د جگړې نه دی، بلکې د یوې جگړې دی چې د هرچا له کنټرول څخه بهر لري وي.

-----**په درناوی «13-05-2025»**-----